

УДК 355.233.2

Б. Д. Бородін

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

Проведено аналіз проблеми співвідношення виховної роботи та морально-психологічного забезпечення у системі несилового впливу на свідомість військовослужбовців в внутрішніх військ.

Постановка проблеми. Однією із проблем всебічного забезпечення діяльності військовослужбовців внутрішніх військ, що потребує переосмислення та своєчасного вирішення, є приведення виховної роботи як самодостатньої сфери військової діяльності у відповідність до сучасних умов та потреб управління військово-соціальними та психологічними процесами, які відбуваються у військових колективах. В умовах, коли у державі, за висловом Президента України В. Ф. Януковича, “зруйновано систему виховання” [7], загальний і різноспрямований характер виховної роботи у збройних формуваннях не дає можливості своєчасно і правильно розв’язувати проблеми психокорекції поведінки військовослужбовців, оперативно приймати соціально-управлінські рішення з метою досягнення відповідного морально-психологічного стану, необхідного для виконання як повсякденних, так і службово-бойових завдань.

З огляду на те, що у найближчі роки у збройних формуваннях України очікуватиметься оптимізація чисельності із скороченням на 20 %, зберігатиметься змішаний принцип комплектування військових формувань [4], посилюватимуться нові загрози психологічній безпеці особового складу, пов’язані з поширенням “ринкової психології” у сферах військової та правоохоронної діяльності, очевидно є необхідність реформування системи виховної роботи як довготривалого процесу з притаманними йому формами та методами роботи у систему оперативного, всебічного і цілеспрямованого морально-психологічного забезпечення діяльності внутрішніх військ.

З приводу відповідності існуючої системи виховної роботи специфіці діяльності внутрішніх військ наукових публікацій практично немає і наукові дослідження не проводилися.

Мета статті – здійснити аналіз проблеми співвідношення виховної роботи та морально-психологічного забезпечення у системі несилового впливу на свідомість військовослужбовців внутрішніх військ у контексті суспільних та соціальних змін, що відбулись і відбуваються у державі.

Виклад основного матеріалу. Практика свідчить, що виховна робота як самодостатня

система військово-педагогічної діяльності в умовах конституційно гарантованої свободи розвитку особистості (ст. 23 Конституції України [1]) через відсутність у державі цілісної системи виховання не спроможна гарантувати отримання належного педагогічного результату. Не існує дієвих методик виховання дорослих людей, не визначені критерії вихованості, зокрема у військовому вихованні [2, 3]. Вихованням молоді – кадрового потенціалу Збройних Сил – сьогодні займаються організації пластунів, скаутів, харцерів, піонерів, рокерів, металістів, байкерів тощо, які мають набагато більше часу та можливостей для здійснення специфічного “альтернативного виховання”, ніж виховна робота у збройних формуваннях. У таких умовах місце виховної роботи займає її основний складник – морально-психологічне забезпечення не лише службово-бойової діяльності та військової дисципліни, а й усебічної життєдіяльності військ як оперативне і цілеспрямоване спрямування духовних і фізичних сил військовослужбовців на виконання конкретних завдань служби засобами морально-психологічного впливу.

Невисокий рівень ефективності виховної роботи в сучасних умовах визначається: нетривалими термінами служби та неконкретністю контрактів; відсутністю прийнятих і затверджених критеріїв та параметрів вихованості; відсутністю загальної для внутрішніх військ системи моральних цінностей; станом, умовами, наявністю можливостей та ресурсів службового часу для виховання; добровільною моральною згодою військовослужбовця як дорослої свідомої людини на досягнення у відношенні до нього певних виховних цілей; правом військовослужбовця звільнитися зі служби у разі його незгоди з цілями, методами, засобами виховання, які застосовуються до нього. Таким чином, виховання може реалізуватися в умовах військової служби лише як функція морально-психологічного забезпечення.

Як переконає зарубіжний досвід, безпосередньо виховних органів в арміях і військових структурах інших країн немає. Частково їх функції виконують кадрові органи, органи морально-психологічного, соціально-психологічного забезпечення, соціального захисту, служби капеланів тощо, які не займаються

виключно вихованням, бо працюють із дорослими і належно вихованими, патріотично настроєними людьми. Їх призначенням є надання різного роду духовної, соціальної, моральної, психологічної, інколи педагогічної допомоги як командирам, так і їх підлеглим [5, 6].

Доцільність надання пріоритету морально-психологічному забезпеченню обумовлюється необхідністю специфічної цілеспрямованої оперативної діяльності з несилового впливу на свідомість військовослужбовців відповідно до національних та державних інтересів, а також потребою забезпечення в їх діяльності пріоритету моральних та правових норм над меркантильними, егоїстичними, протиправними прагненнями та діями. Особливої актуальності морально-психологічне забезпечення набуває в умовах певної невідповідності кадрової роботи кадровій політиці, поширення правового нігілізму, корупції, зловживань, меркантилізму, хабарництва, недбальства, космополітизму, інших проявів аморальних та злочинних дій з боку правоохоронців. При цьому психологічне забезпечення як невід'ємний складник морально-психологічного забезпечення стає засобом стабілізації функціонування психіки військовослужбовців відповідно до норм моралі та права у будь-яких умовах служби.

Практика свідчить про те, що морально-психологічне забезпечення, на відміну від виховної роботи, має за мету і здатне у чітко визначений термін сформулювати та підтримувати у особового складу стан морально-психологічної готовності та спроможності до ефективного виконання службово-бойових завдань у реальній службово-бойовій, соціально-політичній та інформаційно-психологічній обстановці, що постійно змінюється.

У з'єднаннях та частинах внутрішніх військ зміст морально-психологічного забезпечення розширився, й основні зусилля зосереджуються на такому: військово-професійне адаптування військовослужбовців до умов служби, морально-психологічна підготовка та мотивування особового складу до виконання конкретних завдань служби; надання морально-психологічної, правової, соціальної, освітньої та інших видів допомоги (на відміну від формально-бюрократичних підходів, що притаманні виховній роботі); прогнозування динаміки морально-психологічного стану військовослужбовців, управління ним з метою досягнення високої службово-бойової активності, спроможності витримувати фізичні та морально-психологічні навантаження; морально-психологічний супровід виконання завдань служби, підтримання у

військовослужбовців високої пильності та постійної готовності до дій, моральної і психологічної стійкості; інформаційно-пропагандистське забезпечення, особливо в умовах службово-бойової діяльності; розв'язання проблем ідеологічної боротьби, національно-патріотичного виховання, формування адекватних міжнародних відносин, попередження расової, міжнародної та міжетнічної нетерпимості; забезпечення керуваності військовослужбовцями, їх згуртованості й організованості на основі свідомого виконання вимог військової дисципліни; морально-психологічне забезпечення військової дисципліни, яке змістилось із сфери виховання у сферу правового регулювання; додержання законності, порядку і правил виконання службово-бойових завдань; забезпечення виконання всіма військовослужбовцями правил безпеки, запобігання та недопущення надзвичайних подій, травмувань і загибелі особового складу, втрат зброї та боєприпасів; організація культурно-виховної роботи, а у разі необхідності – моральна та психоемоційна релаксація військовослужбовців; прогнозування, викриття та мінімізація негативних наслідків інформаційно-психологічних впливів, що виникають під час служби, збереження боєздатності в умовах дій психотравмуючих факторів.

Таким чином, військово-педагогічна практика ще раз доводить, що виховні завдання можуть бути реалізовані лише у процесі діяльності і насамперед – у процесі морально-психологічного забезпечення виконання завдань служби. Відповідно виховна робота не може розглядатись як самодостатня сфера військової діяльності, а лише як одна з її функцій. Очевидною є доцільність концептуальних змін у діяльності фахівців військово-соціального управління з метою профорієнтації їх на морально-психологічне забезпечення діяльності військ, у процесі якого здійснюватиметься військово-, правове, культурне, фізичне та інші види виховання. Важливим фактором подальшого реформування органів виховної роботи є чітке уявлення про перспективи їхньої діяльності з метою досягнення відповідності сучасним вимогам роботи у сферах моралі, права і несилових впливів на психіку та свідомість військовослужбовців. Проведений аналіз дає можливість запропонувати таку структуру системи несилового впливу на свідомість та поведінку військовослужбовців, в основу якої покладено морально-психологічне забезпечення як повсякденної, так і службово-бойової діяльності внутрішніх військ, складниками якого є:

– морально-психологічне забезпечення бойової і мобілізаційної готовності, усіх видів службово-бойової діяльності, бойового навчання та виконання завдань служби;

– морально-психологічне забезпечення повсякденної діяльності військ;

– інформаційно-аналітичне і пропагандистське забезпечення організації та здійснення правоохоронної діяльності силами внутрішніх військ та протидія впливу негативних інформаційно-психологічних факторів на військовослужбовців під час виконання завдань служби;

– морально-психологічне і правове забезпечення військової дисципліни та військово-соціальне управління процесами дисциплінування;

– військово-соціальний і правовий захист честі, гідності, прав, свобод, життя та здоров'я військовослужбовців та членів їх сімей;

– морально-психологічне та правове забезпечення кадрової роботи, професійно-психологічний відбір (профорієнтація), психодіагностика особового складу;

– психологічна підготовка та психологічний супровід службово-бойової діяльності;

– індивідуальна моральна і психологічна допомога військовослужбовцям та працівникам внутрішніх військ МВС України;

– науково-методичне забезпечення педагогічної підготовки офіцерів, прапорщиків та сержантів до роботи з особовим складом;

– культурно-виховне забезпечення.

Крім цього важливо вже сьогодні знайти відповіді на наведені нижче питання.

1. Переосмислення змісту і завдань морально-психологічного забезпечення діяльності військ – цілісного і самодостатнього виду всебічного забезпечення повсякденної і службово-бойової діяльності внутрішніх військ.

2. Відповідність кадрової роботи кадровій політиці, що може бути досягнуто за рахунок об'єднання кадрових органів з органами виховної роботи.

3. Визначення морально-психологічного стану критерієм оцінювання ефективності морально-психологічного забезпечення діяльності та застосування військ із запровадженням відповідних методик.

4. Визначення змісту і місця національно-патріотичного виховання у складі військово-патріотичного виховання незалежно від поточної політичної та ідеологічної кон'юнктури.

5. Переведення роботи щодо зміцнення військової дисципліни в русло правового регулювання.

6. Організація різних видів служби відповідно до оптимальних умов, режимів та станів фізичної і нервово-психічної діяльності організму військовослужбовців.

7. Заміна правового виховання ґрунтовною правовою підготовкою усіх категорій військовослужбовців внутрішніх військ.

8. Посилення культурно-виховної роботи з одночасним переведенням просвітницької роботи на факультативні засади та госпрозрахункове забезпечення.

Наразі мало вдосконалювати традиційні форми та методи роботи. Час та умови служби спонукають працювати на майбутнє, для чого необхідно мати чіткі концептуальні засади реформування та розвитку сфери морально-психологічного забезпечення діяльності внутрішніх військ.

Список використаних джерел

1. Конституція України : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141 [відновлена відповідно до рішення Конституційного Суду України № 20-рп/2010 від 30.09.2010 р.].

2. Концепція виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України [затв. Указом Президента України “Про Концепцію виховної роботи у Збройних Силах та інших військових формуваннях України” від 04.09.1998 р. № 981/98 із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 28/2004 (28/2004) від 12.01.2004 р. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

3. Концепція гуманітарного і соціального розвитку у Збройних Силах України [схвалена Указом Президента України від 12 січня 2004 р. № 28/2004]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua

4. Концепція розвитку Збройних Сил України на 2011 – 2015 роки (проект) // Сайт Департаменту преси та інформації МО України. – Режим доступу : www.mil.gov.ua

5. Быков А. В. Организационно-правовые основы деятельности жандармерии западноевропейских государств в обеспечении общественной безопасности : дис. ... канд. юрид. наук / А. В. Быков. – М., 1998.

6. Смирнов Л. Л. Организационно-правовые основы формирования и функционирования Национальной жандармерии Франции : дис. ... канд. юрид. наук / Л. Л. Смирнов. – М., 2003.

7. Звернення Президента України В. Ф. Януковича до українського народу 3 червня 2010 року // Президентський вісник. – 2010. – 4 черв.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2010 р.